

erős tüdeje és izmai legyenek, rózsás arca és fénylő szeme. Mindez fontosabb, mint az, hogy «első tanuló» legyen az osztályában.

Bolton e munkája igen értékes könyv és fiatal pedagógusaink különösen nagy haszonnal forgathatnák. Egyben-másban ugyan nem értünk egyet a szerzővel; egyes kiszakított részletekkel azonban nem vitatkozhatunk, mert az egész mű egy bizonyos filozófiai felfogás terméke. Egy hibáját említjük, ami tulajdonkép technikai hibának mondható: t. i. túlságos sok benne az idézet. Bolton ezt — amint mondja — azért teszi, hogy ilyen módon az olvasót megismertesse az újabb pedagógiai irodalommal. Nem hisszük azonban, hogy a figyelemnek ez a folytonos megszakítása és elterelése a tanulmányozást elősegítené. A terjedelmes munkát pontos név- és tárgymutató zárja be.

M. Hamvai Erzsébet.

Weszely Ödön: Népiskolai oktatástan (neveléstan, tanítástan és módszertan). Tanító- és tanítónőképzőintézetek számára. III., átdolg. kiadás. Budapest, 1914. Lampel R., n 8°, 379 l., 4 kor. 80 f.

E könyv a tanítóképző-intézetek III. osztályának nevelés-, tanítás- és módszertani anyagát a tanterv általános követelményeinek megfelelően dolgozta fel. A szerző érzi, hogy a tanítójelöltnek szüksége van *pedagógiai alapfogalmakra* és külön fejezetben, a bevezető részben fel is dolgozza azokat. Számolt a növendék ismereteivel, fejlettségével, valamint a rendelkezésünkre álló idővel és lemondott a rendszeres tárgyalásról. Ehelyett gyakorlati érzékkel kiválogatta azokat a fejezeteket, melyekre a néptanítónak elsősorban szüksége lehet. Ez is mindenesetre nyereség; a tanítói szakműveltség szempontjából azonban kívánatos volna a pedagógiai alapfogalmak teljes tisztázása, sokoldalú megvilágítása és a jelöltek fejlettségi fokához mért rendezése. A III. osztály pedagógiai anyaga a tanítószakiskola egész munkájának középpontja, ide vezetnek az első két évfolyam előkészítő tanulmányai (testtan, lélektan), innen indulnak a neveléstörténeti tanulmányok ösvényei; ehhez gyűjtenek a növendékek anyagot az iskolában (hospitálások alkalmával) és az életben szerzett tapasztalatokkal, itt kapnak normákat iskolai munkájukhoz és részben életmódjukhoz is; ebbe torkollik a közismereti tárgyak nagy folyama s innen vezetnek az első lépések a gyakorló iskola útján a tanítói művészet terére. A tárgy középponti helye, fontos hivatása és a szerző munkássága talán túlzott kívánságokra készíttet, de úgy érzem, az ügy érdeme is megkívánhatja az alapfogalmak rendszeresebb és mélyreható tárgyalását.

A *neveléstani* részben elmélet és gyakorlat teljesen egymásba szövíődik. A szerző tapasztalatai és olvasmányai, pedagógiai normák

és tanácsok, elméleti alapvetések és a gyakorlatra vonatkozó részletes utasítások, általános jelentőségű tételek és apró részletkérdések könyved modorban, a megszokott tankönyvstílustól eltérően, sok aravalósággal, gyakran lendülettel felépített essaykben sorakoznak egymás mellé. Az egyes essayk sem következnek logikai szükségszerűséggel egymás után, hanem hol a belső összetartozás, hol a gyakorlati szempontok szerint, hol pedig teljes költői szabadsággal bukkannak fel magukban álló részletek. A szerző kerüli a nehézkes rendszert s még az egyes fejezeteket összefoglaló főcímek koordináltságát sem tartja szükségesnek (pl. I. r., II. fej.). Ez a szabad felfogás bizonyos elevenséget és melegséget ad a könyvnek, ellentétben a megszokott tankönyvekkel, melyek az ismereteket tömör tételekbe foglalják és merev rendszerbe szorítják. Tapasztalatból mondhatom, hogy a tanulók szívesen olvassák az egyes fejezeteket s meg is tanulják könnyen, hiszen az van bennök egyszerűen, érthetően, amit a tanulók hospitálásaik alkalmával vagy az életben láttak, tapasztaltak. Amikor azonban összefoglalások és áttekintések alkalmával az anyag fölé emelkedünk és bizonyos logikai rendet akarunk teremteni a tanultakban, sok növendék nem tud eligazodni az ismeretekben, lehúzzák a részletek. Ilyenkor jó a rendszer; megcsinálja azt a legtöbb tanár, de ahol nem csinálják!? Általában az a panasz — a szerző bizonyára maga is tapasztalta a tanítók továbbképzése közben — hogy a tanítók csak részleteket tudnak a pedagógiából, de nem látják az egészet, nem tudnak pedagógiailag gondolkozni. Vajjon az intuitív melegség mellett nem érték-e a logikai abstrakció világos művelete, nem lehetne-e az elméletet és gyakorlatot forrásaiban és gyökereiben megkeresnünk, nem merészkedhetünk-e legalább oly álláspontra, minőn Barth van «Die Elemente der Erziehungs- und Unterrichtslehre» c. ismert művében, melyben a nevelés rendszerét erőltetés nélkül is világosan látjuk?! Azt hiszem, lehetne, ma már kellene, mert ha a tanítóképzőben taníthatunk valamely tárgyat kissé tudományosabb alapon, úgy az csak a pedagógia lehet; ez a tanítóképzőintézet szak tárgya s csak a pedagógiában tudományosan iskolázott tanítóság fogja a magyar nép érdeklődését a köznevelés iránt felkelteni.

A *tanítástan* logikai tagolása világos és meggyőző. A tanuló maga is láthatja a gondolatmenetet s minthogy az elméleti tételeket gazdag gyakorlati szemelvények egészítik ki, az anyagot részleteiben is könnyen sajátítja el. A tanítástan a tanítói eljárásnak az abc-je, azért fontos az általános tételek és szempontok világos megértetése (ami nélkül a tanító iskolai munkája napszámos munka) és a tanítás technikai részének gyakorlati elsajátítása. Előbbit csak elméleti fejtegetésekkel érhetjük el és ez valóban nagy elmélyedést kíván. A taní-

tás technikája inkább a gyakorlat dolga; azért ott nem annyira a részletek és egyéni változatok végnélküli felsorolására kellene törekednünk, mint pl. a Tanítástan III. fejr.-ben (bár ez sem árt, kellő értékeléssel és kritikával), hanem ehelyett inkább a részletes eljárást lélektani és logikai magyarázatokkal kell megvilágítanunk. A szerző erre törekszik is, amennyiben a régebbi munkák receptszerű utasításai helyett példákkal illusztrált és pszichológiai vagy logikai alapon értelmezett tanácsokkal szolgál. A 75. pontban a népiskolai tárgyak felsorolása előtt hivatkozik az 1868 :XXXVIII. t.-c.-re s mindenki úgy érti, hogy a felsorolás onnanvaló, holott nem annak 55. §-át, hanem egyszerűen a mai állapotot közli. A 77. pont táblázatában feltüntetett tanterv nem egyezik az 1905., 2202. eln. sz. rendelettel kiadott népiskolai tantervvel. Az ilyen hibák elkerülése szükséges, mert ahhoz kell szoktatnunk a tanítót, hogy ha idéz, mindig pontosan idézzon.

A *módszertan* feldolgozásában keresi a középutat az egészen általános didaktikai elvek rövid összefoglalása és az egyes közismereti tárgyak módszeres feldolgozásának mélységeiből felszínre hozott részletes ismeretek kimerítő tárgyalása között. Bizonyára nehéz feladat a két álláspont között középutat találni. Annál nehezebb, mert a tanterv és az utasítások nem intézkednek egészen határozottan arról, hogy a módszertan tanítása miként osztassék meg a pedagógia és a közismereti tárgyak tanárai között. Ennek a kérdésnek elemzésénél két elvi álláspont lehetséges: a) a módszertan a pedagógus kezében legyen és egységesen dolgozandó fel; b) a módszertant az egyes közismereti tárgyak tanárai tanítsák. A szerző az első álláspontra helyezkedett, amikor egymaga vállalkozott arra, hogy a népiskola mindenik tárgyának módszerét megírja. Tantervünk inkább a másik felfogás híve: a közismereti tárgyak tanáraihoz utalja a módszertant. Anélkül, hogy most ez intézkedés helyességét vagy helytelenségét fejtegetnők, nézzük az abból eredő következmények szempontjából e könyvet. A pedagógia tanára és a magyar tanár is támaszkodhatik pl. a III. rész IV. fejezetére, melyben a szerző nagy pedagógiai érzékkel válogatta össze azt az anyagot, melyhez a magyar nyelv módszerének elméleti fejtegetésénél és tanításának gyakorlati próbálkozásainál, mint alaphoz és ősforráshoz térhetünk, hogy inspirációt merítsünk. Sajnos, ez a meseteri kiválogatás nem sikerült ily mértékben a többi tárgyaknál. Pl. a számtan, természettudományok, földrajz, ének stb. sem a pedagógia tanárának, sem a közismereti tárgyak tanárainak nem nyújt eleget. E tárgyakra nézve a tanítók methodikai kiképzésében más forrást is kell keresnünk. De ebben a keresésben azután a szerző nagy irodalmi tájékozottságával kalauzol bennünket. A magyar irodalmat csaknem teljesen felsorolja. Kár, hogy nem jelöli meg legalább a kiemelkedő,

külföldi írókat is. Az egyes tárgyak célját és anyagát — ahol pedagógiai fejtegetéseket nem fűz hozzá — elhagyhatta volna. Ezeket megtaláljuk a tantervekben és utasításokban, melyeket a jelölteknek már a tanítóképzőkben kell alaposan megismerniök. Nem fölösleges azonban az egyes tárgyak tanításának történeti áttekintése, amint azt az írásra és olvasásra vonatkozóan megkísérelte. S kívánatos továbbá az egyes közismereti tárgyak tudományos álláspontjának és filozófiai helyzetének nagy vonásokban való kijelölése, amit a beszéd- és értelemgyakorlatoknál érintett. Hogy illessze be a tanító a fizika tanítását a népiskola lélekmívelő, kulturális munkájába, ha az ő lelkében is csak jövevény a fizika tudománya, mely terheli emlékezetét, de semmiben sem járul hozzá világnézetének kialakításához. Ezt a gondolatot pl. *Itschner* oldja meg *Unterrichtslehre*-jében (*Unterricht gefasst als Entbindung gestaltender Kraft*). Nem felesleges az újabb módszeres mozgalmak sokféle ágazó törekvéseit sem ismertetni, legalább érinteni. A pedagógiai szaklapok ezekkel a kérdésekkel állandóan foglalkoznak s a fiatal tanító kétségbeesve tapasztalja, hogy a tanítóképzőben csak a múlttól hallott, az élet eleven lüktetését pedig nem érezhette meg. A szerző ezt a szükségletet is megérezte, mutatja a rajz és kézimunka tanításának tárgyalása, ahol sok, még forrongó kérdést vetett felszínre. Bár így tett volna valamennyi tárgynál! Jó szolgálatot tenne a szemléltető eszközök részletesebb tárgyalása is, mint azt *Rude*-nak a *Bücherschatz des Lehrers* című gyűjteményben kiadott *Methodik*-jában látjuk. Az ismereteknek a gyakorlati életben, különösen a szabadoktatásban való értékesítésére is útmutatást kell adnunk a leendő tanítónak.

Egyes kívánságainktól eltekintve, el kell ismernünk, hogy a szerző könyve tudományos értékét és kezdeményező erejét tekintve, magasan emelkedik ezt a tárgykört feldolgozó többi tankönyvünk fölé. Egyes fejezetek önálló kis dolgozatok, melyekben többévi munkásság eredménye van leszűrve. Több részletében a tudományos készültségű pedagógus emelkedett színvonalát ismerhetjük fel. Kár, hogy a szerző épen a könnyed szerkesztés következtében néha nem világítja meg elég határozottan a középponti gondolatot (pl. munkaiskola, társadalmi nevelés stb.) s a tanulóknak sokszor nagy fáradságába kerül a dolog lényegét megtalálnia és megtanulnia. Stílusa általában magyaros és értelmés; a laza diszpozíció következtében azonban az író nem ragaszkodik szigorúan a gondolatmenethez, könnyedén cseveg. A szabad szerkezettel és tárgyalási móddal sokkal több rokonterületre tartozó, vagy mélyebben fekvő, tankönyvben fel nem dolgozható, de a tanító továbbképzésének irányítása szempontjából igen fontos kérdést lehetne anticipálni. Több helyen kísérleteket is tesz a gondolkoztatásra, problémákat

is vet fel, azonban nem elég határozottan. A problémákat az anyag tárgyalása közben lehetne felállítani és határozottan megfogalmazott feladatok alakjában a könyvbe illeszteni (l. pl. *Messmer*). Az iskola életéből fakadó problémák és feladatok végnélküli sorozatából alig találunk egyet is, melyet a könyv mint komoly feladatot fölvetne, pedig a tanítójelöltek hospitálásaik alkalmával kellő irányítással sok mindent tanulhatnának meg közvetlen szemléletből, ami talán nem is foglalható még tételekbe s amit mindenkinek magának kell közvetlenül megszerzenie. Ha a könyv feladatok által irányítja a figyelmet, ez oly tapasztalatokra vezethet, melyek a tanítói művészet és a nevelői tapintat intuitív területeit összekötnék az elméleti pedagógia intellektuális területeivel. A tanítójelölt ily módon megindított gondolkozása és gyakorlati próbálkozása pedig egyengetné a pedagógiai gondolkozás útjait.

Ez a könyv egyébként ezideig a legjobb ilyenemű tankönyvünk. Kár, hogy új címe nem követi a megszokott elnevezést.

Quint József.

Schüschny Henrik dr.: Iskola és egészség. (Az Egészség Könyvtára, XVI—XVII.) Budapest, 1914. Pfeiffer F. biz., k 8° 266 l., 4 kor.

Sok év óta nehezen várja mindenki, aki érdeklődik az iskolahigiéne iránt, hogy olyan összefoglaló könyv jelenjék meg, mely e nagy nemzeti érdekeket szolgáló tudomány tartalmában biztos vezető legyen a tanítók, a családok, az iskolai hatóságok kezében. Valósággal csodálatos, hogy ily sokáig késett ez a könyv, mely nélkül a gyermekek és ifjak testi életének, egészsége óvásának, erőben és tevékenységben való felnevelésének ügye egy értelemmel és helyes elvek szerint nem intézhető. Tulajdonképen két ilyen könyvre volna szükség; egyikre, alapos, részletes és tudományos munkára, az úgynevezett szakemberek: orvosok, pedagógusok, felsőbb hatóságok használatára, amilyen könyvek a németek: Baginsky, Burgerstein és Netolitzky stb. munkái; a másikra, népszerű, könnyen érthető, a földolgotak jól, de nem hosszasan ismertető műre, a nagy közönség részére. Hogy melyik sürgetősebb közülök, az nézet dolga; talán szerencsésebb sorrend lett volna, ha előbb a tudományos, alapos és részletes könyv készül el. De örülünk rajta, hogy egyik már megvan; az is nagyon szükséges volt s meglesz a haszná. — E könyv 266 kis 8° oldalon előbb az iskolának és felszerelésének ismertetését nyújtja, amilyennek az egészségtan szerint lennie kell. Szerző főleg (vagy talán egyedül) a fővárosi iskolákat ismeri; ezek leírása azonban a falusi és kisvárosi viszonyok közt élő iskolai hatóságnak, mely építkezni akar, nem ad pontosan követhető mintát. De megadja a követendő egészségügyi